

pondělí, 22 březen 2021 17:32

Václav Luks: Všichni pořadatelé jsou jak na trní

Autor: [Petr Veber](#)

„Máme plný kalendář, ale jak se akce blíží, tak postupně ty korálky jeden za druhým ze šňůrky odpadají.“

„Daleko hůř než my dopadl Beethoven. Z opravdu velkého výročí, na které se všichni chystali, nezbylo vůbec nic...“

„Podařilo se uskutečnit projekty a hudební sny, o kterých jsem na počátku existence Collegia 1704 a Collegia Vocale 1704 neměl ani tušení.“

Václav Luks, zakladatel a umělecký vedoucí barokního orchestru a sboru Collegium 1704 a Collegium Vocale 174, v době pandemie bez velkého upozornění prošel patnáctým výročím obou těles a stejně nenápadně sám oslavil padesátiny. Těžce se svými hudebníky nese následky vládních opatření, která už rok mají za cíl omezit šíření koronaviru. Angažuje se pro druhé ve vedení iniciativy Sdružení umělců klasiky, veřejné skupiny pro hudebníky a hudebnice na volné noze. A se svými soubory iniciuje stále nové a nové hudební projekty, jejichž prostřednictvím nejen předávají umělecké hodnoty a radost z hudby, ale také se připomínají ve veřejném prostoru a sami sebe udržují na potřebném standardu. O tom všem, včetně financování kultury, ale také úspěchu s nahrávkou Rameauovy opery *Les*

Boréades a nápadu zveřejňovat pod názvem **Universo 1704** nově natočená hudební videa, hovořil s portálem **KlasikaPlus.cz**. Právě dnes nad novou porcí hudby v online prostoru, nad **Monteverdiho Madrigaly válečnými a milostnými – Madrigali guerrieri et amorosi**.

Loni jste měli s Collegiem 1704 patnáct let. Nelitujete, že jste jubileum kvůli opatřením proti pandemii nemohli výrazněji připomenout?

My nejsme úplně slavící typy. Reflexe minulosti je vždy zajímavá, ale já se raději dívám do budoucnosti. Daleko hůře než my ovšem dopadl **Beethoven**. Z opravdu velkého výročí, na které se všichni chystali, nezbylo vůbec nic. My jsme měli i trochu štěstí. Neplánovaně jsme ho mohli na Dvořákově Praze oslavit jeho *Missou solemnis*. Ale jinak...? A pokud se říkalo, že se to dožene další rok, tedy letos, tak z toho roku nezbývá také nic moc. Ostatně, slavit narozeniny po odložení není to pravé. Je to něco podobného jako streamovaný koncert: jak napsal kdosi v nějakých komentářích na facebooku – trochu jako lízat zmrzlinu přes sklo.

Nicméně, i když nejste slavící tipy, mělo výročí pro vás přece jen nějaký efekt? Stimul, uspokojení, výhled...?

Když se přece jen ohlédnou zpátky, musím říct, že zejména v posledních letech se nám podařilo uskutečnit projekty a hudební sny, o kterých jsem na počátku existence **Collegia 1704** a **Collegia Vocale 1704** neměl ani tušení. Dokonce bych poslední velký projekt, který se nám podařilo uskutečnit v loňském roce, bych počítal k jednomu z milníků. Mám na mysli koncertní turné s **Rameauovou** operou *Les Boréades*, kterou jsme měli možnost uvést ve Vídni v Theater an der Wien, v Moskvě v novém sále Zarjadje a v Královské opeře ve Versailles, kde bylo dílo také natočeno. Trojcédé vyšlo na podzim loňského roku a bylo velmi úspěšné: ve Francii bylo vyhlášeno operní nahrávkou roku... V době, kdy jsem zakládal Collegium s vizí pravidelného provozování velkých vokálně-instrumentálních děl **Johanna Sebastiana Bacha**, která tady v Praze nebyla příliš doma, a s odhodláním, že budeme objevovat Zelenkovou hudbu, což byly po léta naše dva pilíře, jsem skutečně ani nesnil o tom, že budeme jednou ve Francii nahrávat hudbu jejich velikánů... A to dokonce v případě opery *Les Boréades* v unikátním kontextu, kdy se jedná teprve o historicky druhou nahrávku tohoto veledíla. V tomto ohledu se nám aspoň jeden bod té naší oslavy patnáctileté existence podařil.

Dá se čekat, že najdete něco podobně velkého a nenahrávaného, ať už ve Francii, nebo někde jinde? Nebo šlo o milník, ke kterému jen těžko přidáte nějaké dvojče?

Hledat paralelu bude asi obtížné. U *Les Boréades* nahrál unikátnosti kontext. Za skladatelova života nebylo dílo nikdy provedeno. První provedení se uskutečnilo až ve dvacátém století. Krátce poté bylo vydáno a vydání začalo být velmi přísně chráněno vydavatelskými právy. Do určité míry právě to znemožnilo další opakované provozování... Nešťastná konfigurace okolností, která nám ovšem nahrála. Podařilo se nám s vydavatelem navázat přátelské kontakty a ten nám – ještě v době, kdy ta jen těžko získatelná práva platila – dovolil zahrát koncertní verzi na festivalu v Utrechtu. V návaznosti na to jsme pak, přesně v okamžiku, kdy přestala platit ta práva a dílo se stalo dostupným, dokázali operu uvést jako první. Prostě jsme se u toho šťastně nachomýtlí. Přípravenost někdy pomůže vytvořit skutečnou událost.

Bylo od počátku jasné, že směřujete k nahrávce? Nebo byla sekundárním efektem toho, že dílo uvádíte?

Původní iniciativa vznikla ve Versailles Spectacle. To je obrovská nedotovaná organizace, která žije z ducha turistického ruchu a stará se o hudební složku provozu versailleského zámku. Může si dovolit uskutečňovat i velmi náročné a unikátní produkce. My jsme tam rezidenčním ansámblem, jezdíme do Versailles pravidelně, takže přišla nabídka uvést *Les Boréades* a pořídit zároveň nahrávku. Akce se plánovala s velkým předstihem a my jsme díky tomu nabídli provedení díla i dalším, kteří si takový druh produkce mohou dovolit: jako je právě Theater an der Wien... a také Moskva. V Moskvě mimochodem šlo dokonce o dvojitou premiéru, protože to bylo vůbec poprvé, kdy se tam zahrála nějaká kompletní Rameauova opera.

Ale to není zas tak překvapivé, protože...

...ano, Rusko je kulturně přece jen orientováno trochu jinam.

Točili jste ve Versailles živý snímek?

Je to velmi dlouhá opera, pro koncertní verzi jsme ji mírně krátili, ale na CD jsme chtěli nahrát opravdu kompletní verzi i se všemi balety. Takže jsme některé části dotáčeli před koncertem a po koncertě, abychom dílo opravdu zkompletovali.

Ve Versailles to nebylo scénické provedení?

Ne. Bylo dokonce ještě o něco méně poloscénické než předtím ve Vídni v Theater an der Wien. Tam mimochodem mají tradici, že taková koncertní provedení dělají v kulisách opery, kterou právě zkoušejí. A tak jsme měli na jevišti výpravu ke **Straussově Salome**.

To zní kuriózně...

Během generální zkoušky jsme naše dílo do daného prostoru trochu naaranžovali, šlo jen o mírné scénické akce, jak je okolnosti dovozovaly. A zpěváci samozřejmě zpívali z not. Ve Versailles pak na pódiu seděl i orchestr, takže tam na nic velkého stejně nebylo pomyslení. A při nahrávání by scénické akce rušily, mikrofony byly umístěny staticky a akustická hlediska je třeba brát zásadně v potaz.

Takže z tohoto projektu máte radost...?

Ano! A pak z té doby i z toho, že jsem ještě těsně před začátkem pandemie – to bylo bez Collegia – hostoval v Nizozemsku u Nederlandse Bachvereniging. Je to tamní Bachova společnost, instituce a soubor, který se teď zabývá projektem audiovizuálního zpracování kompletního Bachova díla, úplně všech zhruba dvanácti set položek, které Bach napsal. Každé dílo má své unikátní audiovizuální zpracování v nějakém zajímavém prostředí. Samozřejmě největší část vokálně-instrumentálních děl dirigoval jejich šéf **Jos van Veldhoven**. Já byl přizván, abych s nimi natočil *Trauerode „Lass, Fürstin, lass noch einen Strahl“*. Udělali jsme tam tehdy i takové malé turné... Opravdu poslední před lockdownem. Nedávno, téměř přesně rok poté, se objevilo video na jejich platformě All of Bach. Tak z toho jsem měl také velkou radost!

Kde se hrálo a natáčelo?

V kostele Grote Kerk v Naardenu, měste známém díky Komenskému. Koncert se konal ve velkém reformovaném kostele, před kterým stojí jeho pomník, není to ale ten kostelík, ve kterém je Komenský pohřben. A v tomhle velkém kostele je dlouhá tradice uvádění *Matoušových pašjí*, jedna z největších velikonočních holandských tradic. Mimochodem i tam jsem měl před několika lety to štěstí, jedno z těchto velikonočních provedení s jejich souborem dirigovat. Úctyhodná tradice, ke které vzhlíží celá země.

Od loňského předjaří jste se v cizině příliš nevyskytoval, vy ani Collegium 1704...

Měli jsme jen červnový streamovaný online koncert z lipského Bachfestu. Pak bylo pár záblesků volnosti u nás. To jsme hráli *Mesiáše* a Beethovenovu *Missu solemnis*. Do ciziny jsme pak vyjeli v říjnu, kdy jsme uvedli v madridském auditoriu Bachovo *Magnificat* a **Zelenkovu** *Missu Omnium Sanctorum*. Říkali tam v té době: tohle je asi poslední koncert a pak nám to tady zavřou... Ale nestalo se, ve Španělsku se hraje v divadlech a koncertních sálích vlastně dodnes! A pak jsme asi před měsícem byli s menším obsazením Collegia v Lucembursku, i tam se pro omezený počet publika dělají koncerty neustále. Záblesky normality...

A blýská se teď? Máte něco před sebou?

Máme vlastně plný kalendář, ale jak se akce blíží, tak postupně ty korálky jeden za druhým ze šňůrky odpadají. První veřejný koncert, zatím ještě avizovaný, by měl být na konci dubna: náš vlastní koncert v Rudolfinu s Bachovými kantátami. Jsem ale skeptický... Uvidíme. První velkou zahraniční věcí by mělo být v polovině května účinkování na Bachfestu v Schaffhausenu ve Švýcarsku. Tam bychom měli hrát Bachovu *Mši h moll*. Pořadatel chce festival za každou cenu udržet. I za cenu toho, že bude v publiku třeba jenom stovka lidí. Což by bylo v případě tohoto díla asi dost kuriózní.

A něco dalšího doma?

Je před námi řada věcí, třeba Smetanova Litomyšl. Je mi ale jasné, že všichni pořadatelé jsou jak na trní. Problém je totiž v tom, že vláda a epidemiologové, i když samozřejmě nemohou předpovídat budoucnost, nedokážou definovat, jaké okolnosti by měly nastat, aby se mohly konat kulturní akce. Za jakých podmínek by se mohly konat. Domnívám se, že by to nemuselo být tak těžké. Teď se tohle například děje v Německu, snaží se tam podmínky definovat. Je to velmi tvrdé, ale někdy je lepší vědět nepříjemnou pravdu, než neustále čekat v neznámu a věštit z křišťálové koule. Kdyby byly dány podmínky technického rázu, které by umožnily akce konat, tak bychom věděli: když bude stav pandemie takový a takový, musíme jako pořadatelé podniknout takové a takové kroky. Pak se můžeme připravit. Vždyť to není jako otevřít hospodu, kdy se vytáhne roleta, sundají židle a narazí sud. Koncerty se musí připravovat a musí se připravit i technické podmínky, vypracovat hygienický koncept a připravit jeho realizace. Když nám řeknou, že v červnu, pokud bude stav epidemie takový a takový, bude možné dělat koncerty, jestliže si všichni účastníci na pódiu, řekněme, nabarví uši nazeleno, tak budeme včas shánět zelenou barvu. Ale my nemáme žádné informace.

Jak vnímáte v tomto kontextu veškeré online aktivity? Jako něco náhradního? Jako snahu nevytratit se z povědomí veřejnosti a zachovat si platformu pro udržování svých sil?

Má to tři roviny. Jedna je ekonomická. Ministerstvo kultury se zachovalo velmi dobře k podporovaným subjektům, které měly granty a nemohly loni uskutečnit akce v plánovaném rozsahu. Víceméně nám byly zachovány podpory v plném rozsahu tak, abychom finanční prostředky mohli použít na adekvátní akce, které veřejné koncertování postupně nahrazují. Jsou to například právě online aktivity. To bylo skvělé. Souborům to pomohlo zajistit základní příjem, i když v našem případě největší část příjmů je stejně ze zahraniční činnosti, která však ustala. Vytvořilo nám to určitý polštář, umožňující přežít, a nebyly to zanedbatelné příjmy. Třebaže si zároveň řada muzikantů musela najít ještě druhé zaměstnání. Důležité je pro soubor, jako je náš, a to je druhá rovina otázky, že to také umožnilo zachovat kontinuitu umělecké práce. Pravidelně se zkoušelo, lidé se scházeli, docházelo k potřebné umělecké a sociální výměně, mohli jsme nějakým způsobem dál fungovat...

A ta třetí rovina?

To je ta, která se obrací směrem k publiku. Bylo mu umožněno zůstat v kontaktu s hudebníky a s naší hudbou.

V online prostoru teď naplňujete projekt Universo 1704, mající umožnit spojení zážitku z poslechu hudby s neotřelým vizuálním zpracováním. Umožňuje vám realizovat repertoár, který jste pro sezónu původně ohlásili?

Ano, ale částečně nacházíme i jiný repertoár. Universo totiž nemá být pouhou náhradou koncertů. Vzniká souběžně jako druhá kolej naší činnosti, taková, která bude mít opodstatnění a smysl i tehdy, až korona pomine. Všechny podobné technologické podniky a novinky vznikají za nemalého úsilí a finančních prostředků a bylo by škoda, aby v okamžiku, kdy nás zase pustí na pódium, všechno zmizelo. Vložené prostředky a energie by měly mít nějaké pokračování, vlastní dynamiku... Věřím, že podobná forma „digital concert hall“ má své opodstatnění. Vždyť podobné formy sdílení uměleckého obsahu umožňují účast lidem z celého světa. Velmi důležité je ovšem zpracování. Všechno musí být ve vysoké obrazové a zvukové kvalitě. I vizuální složka musí být atraktivní. V dnešní době už nikoho moc nezajímá statický stream dělaný na jednu kameru...

Vy se snažíte přinést nový žánr, nový druh, který jde nad běžné streamy?

Ano. A důležitou roli má proto i prostor, ve kterém se natáčí, a způsob snímání. Věřím, že je díky těmto prostředkům možné posluchače víc vtáhnout do děje, postavit ho doprostřed ansámblu, nabídnout mu záběry zevnitř, ukázat mu fungování souborů. To, co při běžném televizním přenosu spíše neuvidí. A zároveň vytvořit atmosféru, která koresponduje s danou hudbou. Česká filharmonie nebo Berlínští filharmonikové jsou fixováni na svůj prostor, na svůj sál, kde hrají veškerý repertoár. My se snažíme pro každou skladbu najít adekvátní prostor, klidně i architekturu dvacátého století, třebaže jde o starou hudbu. Například Zelenkova *Responsoria* psaná pro temné hodinky Svatého týdne jsme umístili do prostor Divadla X10. Kameraman a režisér záznamu v jedné podobě Tokpa Korlo si tam pohrával s mystickou atmosférou a uměním šerosvitu. Proti tomu právě dnes zveřejněné Monteverdiho madrigaly jsme natáčeli v zámku Nebílovy, kde je nádherný společenský sál s freskami zobrazujícími řadu přírodních motivů: dekorace evokující italský manýrismus, do kterých se Monteverdi krásně hodí. **Galuppiho** *Dixit Dominus* a Zelenkovu *Missu Corporis Domini* jsme naopak umístili do Slavnostního sálu Trojského zámku, kde jediný centimetr čtvereční není nepokryt freskami.

Podřizujete se při natáčení obrazu, nebo je to přece jen záznam provedení skladby?

Spíše záznam provedení. To by jinak byla přece jen už velmi nákladná záležitost. Točíme svého druhu krátkometrážní umělecká videa, mající většinou něco mezi dvaceti až čtyřiceti minutami. Vycházíme z toho, že divák u televize nebo počítače vnímá jinak, než když jde někam na koncert.

Už máte natočeno všechno?

Naplňování obsahu je závazek, který je zapotřebí plánovat. Víme, že v okamžiku, až bychom zase začali koncertovat, bude logistickým problémem v nabitém kalendáři najít termín na doplňování obsahu a jeho natáčení. Takže se snažíme trochu předzásobit. Neustále točíme nová a nová videa, která se postupně zpracovávají. A jde nám i o to, aby také zveřejňování mělo nějakou vnitřní logiku.

Točíte takhle jen věci, které jste měli v repertoáru, nebo také nacházíte něco nového, co na koncertech nebylo, nebo ještě dlouho nebude?

Některé tituly se snažíme umístit do dramaturgie jak Universa, tak i koncertní sezóny, abychom posluchačům kompenzovali to, co na koncertech v době pandemie nemohli slyšet. A potom jsou některá díla z tradičního repertoáru, jako třeba **Händelův** *Mesiáš*, ze kterého jsou s námi jako interprety k dispozici už tři televizní záznamy, a tak zatím nebudeme vytvářet další. U některých věcí si ale díky Universu naopak vytváříme další repertoár. V tom právě spočívá smyslu Universa, totiž zachování kontinuity naší umělecké práce. Zelenkovou *Missu Corporis Domini* ZWV 3 bychom chtěli natočit i na CD. Nově bychom chtěli v nejbližší době natočit a zveřejnit také jeho ranější *Miserere* ZWV 56, což je naprosto úchvatná hudba s rafinovaným kontrapunktem, ke které existuje už několik let notové vydání, ale myslím, že zatím skladbu nikdo neprovedl.

Ted' je ještě otázkou, co bude s případnými státními penězi pro letošní rok, vidíte?

V loňském roce existovaly záchranné balíčky pro dofinancování činnosti, která byla postižena pandemií. V letošním roce s balíčky nepočítají, ale jsou tu granty. Podstatné ovšem je, jaká kritéria pro jejich využití budou nastavena, protože už teď je jasné, že to, co jsme všichni loni na podzim uváděli v grantových žádostech pro letošní rok, se opět nebude moci realizovat... Přinejmenším ne v tom rozsahu, v jakém jsme plánovali. A ještě je tu jedna důležitá věc, o které se moc nemluví, totiž Národní plán obnovy.

V nejbližší době se bude překládat Evropské komisi...

Ano. A v původním plánu byly pro Česko z celkových 180 miliard zamýšleny na kulturu asi dvě miliardy. Směšně malá částka na to, že se v posledních letech nikdy nepodařilo vládám dosáhnout toho, aby rozpočet ministerstva kultury byl – opakovaně slibovaným – jedním procentem státního rozpočtu...! Nashromážděný dluh vůči zanedbané kultuře je za ta léta obrovský. Vypadalo to, že všechna ta evropská pomoc má jít do stavebních výdajů, do infrastruktury, do látání starých dluhů. Je tu ale iniciativa Ministerstva kultury s podporou kulturní veřejnosti, aby z tohoto balíku šlo do kultury aspoň osm miliard. Uvidíme, jak se k tomu vláda postaví. Ale nově teď koncipovat výhled pro českou kulturu, která je mimochodem jedním z nejdynamičtěji se rozvíjejících odvětví, by bylo opravdu hodně důležité...!

Foto: Collegium 1704, Petra Hajska